

С.В. МИЦИК,

кандидат культурології, викладач вищої категорії, заступник директора з навчально-методичної роботи Миколаївського коледжу культури і мистецтв,

В.А. ФЕНІНА,

методист, викладач Миколаївського коледжу культури і мистецтв,
м. Миколаїв

ІЗ ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ МИКОЛАЇВСЬКОГО МОРСЬКОГО ЗІБРАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДОЗВІЛЛЕВОГО ПРОСТОРУ МИКОЛАЇВЩИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

З метою дослідження дозвіллевого простору будь якого регіону або історико-культурної епохи, звертаєш увагу саме на ті чинники, які впливають на сферу дозвілля людини. Так, дозвіллевий простір можна дослідити через аналіз діяльності різноманітних установ, організацій, об'єднань, які в своїй діяльності ставлять за мету організацію вільного часу людей. Адже, дозвіллевий простір – це своєрідна система, яка обмежена певною територією та поєднує в собі те, що певним чином має відношення до функціонування дозвіллевого простору: починаючи із системи управління в структурі різних відомств, закладів інфраструктури дозвілля, змістовного наповнення діяльності, кадрового та ресурсного потенціалу до конкретної практичної реалізації [3].

Предметом дослідження даної статті є культурно-мистецька діяльність Миколаївського Морського зібрання та його вплив на формування дозвіллевого простору Миколаївщини кінця ХІХ – початку ХХ ст.

На формування дозвіллевого простору Миколаєва кінця ХІХ – початку ХХ ст. помітну роль відігравали так звані громади, благодійницькі товариства, комітети, аматорські об'єднання тощо. Для досягнення поставленої мети провідне місце в діяльності цих організацій займала лекційна, концертна діяльність, організація літературних та музичних вечорів, проведення свят і народних гулянь – тобто організація дозвілля населення міста. Серед них зазначимо такі: товариство піклування про народну тверезість, товариство «Просвіта», миколаївська громадська бібліотека, миколаївське товариство Садівництва, Міське зібрання, миколаївський музичний гурток, комітет народних читань, музично-літературно-артистичний гурток, відділення Імператорського Російського музичного товариства та ін.

Зважаючи на той факт, що Миколаїв кінця ХІХ – початку ХХ ст. був центром суднобудування і великим портом, через це велику роль в створенні культурних традицій та дозвіллевого простору тогочасного міста зіграли штаб і канцелярія Головного командира Чорноморського флоту і портів. Військові моряки намагалися затвердити форми організації суспільного і культурного життя, знайомі їм по колишніх місцях служби. Велике значення мала і періодичність служби. Взимку моряки знаходилися на березі, і завдання начальства полягало в тому, щоб з більшою користю зайняти вільний час офіцерів.

Все це стало для Головного командира Чорноморського флоту О.С. Грейга передумовою для організації Благородного дворянського, а пізніше Морського зібрання як осередка для організації вільного часу не лише військовослужбовців, а й мати вплив на формування дозвілєвого простору всього Миколаєва.

Досліджуючи культурницьку діяльність Миколаївського морського зібрання, не можна не торкнутися історії походження та створення морських зібрань в цілому, яка розпочинається з Кронштадтського морського клубу, створеного 6 (18) лютого 1802 р. лейтенантом І.П. Буніним – ад'ютантом Головного командира Кронштадтського порту адмірала П.І. Ханикова. Так, Кронштадський морський клуб став прообразом майбутніх Морських зібрань. Користь від створення Кронштадтського морського клубу була безперечна, основною метою якого стало: «...объединение общества для приятных, полезных и благородных развлечений» флотських офіцерів [13, с.6].

Проаналізувавши Статут Морських зібрань, ми виявили, що однією з основних задач діяльності них було «1...доставлять офицерам развлечения в свободное от службы время. 2. Для достижения этих целей и в зависимости от имеющихся средств и помещений, в морском собрании устраиваются: библиотека, столовая, фехтовальная, биллиард и т.п.; сверх того, в морском собрании допускаются игры в шахматы, карты (кроме азартных игр) и прочее дозволенное законом.»

Починаючи з 1858 року обов'язковими членами морських зібрань стали усі флотські адмірали, штаб і обер-офіцери, а з 70-80 рр. ХІХ ст. – офіцери усіх корпусів морського відомства, у тому числі і військові лікарі [13, с.7]. Крім вищезазначених військовослужбовців, Морське зібрання мали змогу відвідувати гості – постійні та тимчасові. До постійних відносились усі члени воєнного і цивільного відомства, що проживали в Миколаєві, консули, почесні потомственні громадяни, купці І гільдії та їх помічники, інженери, штурмани дальнього плавання. Членами Морських зібрань могли бути чини усіх відомств, що несли службу й відставні, дворяни, потомственні почесні громадяни і купці першої гільдії [12, с.4].

Для організації дозвілєвого простору, в історичний період другої половини ХІХ – ХХ ст., Миколаївське Морське зібрання мало в своїй підпорядкованості три будівлі, що мали велике культурне значення і зареєстровані, як пам'ятки архітектури міста.

Першою будівлею Морського зібрання став «Молдавський будинок», збудований у 1790 р. на вулиці Набережній [2, с.56-57]. «Молдавський будинок» щодня приймав гостей та членів Миколаївського Морського зібрання: в літній період – проводились музичні та літературні вечори, кожної середи – грав духовий оркестр (спеціально для цього була збудована дерев'яна раковина) [12].

Інша будівля – Будинок флагманів і капітанів, що став місцем проведення зібрань та отримав статус «Зимового». Це пов'язано з тим, що в зимову пору судна не виходили у відкрите море, а здебільшого знаходились на ремонті. Цей пам'ятник архітектури – велика історична цінність національного значення «Офіцерське зібрання. 1824 р. охоронний №537» [14].

В приміщенні Зимового Морського зібрання в другій половині ХІХ ст. адмірал С. Макаров читав лекції для офіцерів з питань воєнно-морської справи, а

навесні 1888 р. історик Д. Багалій прочитав курс лекцій про історію Новоросійського краю [12, с.4].

Неможна, не приділити уваги ще одному приміщенню, яке відійшло в користування Морського зібрання – Палац Потьомкіна в Спаському, або Літне Морське зібрання.

За короткий термін часу Морське зібрання стало одним з центрів дозвілля не лише Чорноморського флоту, але і жителів міста Миколаєва. Сцени Зимового і Літнього Морського зібрання ставали місцем організації заходів багатьох культурно-мистецьких та благодійних товариств Миколаєва, яким правління Морського зібрання охоче здавали їх в оренду, з метою благодійної справи. На шпальтах «Миколаївської газети» за 1906 та 1907 рр. були знайдені оголошення про заходи на сценах Морського зібрання. Неодноразово користувалися приміщеннями Морського зібрання «Спілка російського народу, Миколаївське відділення». Так, 29 грудня 1906 р. Спілка провела у приміщенні Зимового Морського зібрання літературно-вокально-музичний вечір з танцями [6]; 11 листопада 1907 р. в цьому ж приміщенні було проведено музично літературний вечір з танцями за участю великого оркестру флотського екіпажу [7]; 24 грудня відбувся музично-літературний вечір з танцями та ін. [9]. Активно співпрацювало з Морським зібранням Миколаївське благодійне товариство. Так, 26 та 27 грудня у залі Зимового Морського Зібрання товариство провело дитячі вечори для учнів і дітей з двома хорами музики, різними іграми, ковзанкою, діжками з сюрпризами, танцями, конфетті, серпантинном, хлопавками та буфетом з чаєм, фруктами і солодощами[10].

Правління Морського зібрання часто проводили благодійні заходи для мешканців міста Миколаєва. Так, 18 листопада 1906 р. [4], 27 жовтня 1907 р. [7]. зібранням проведено музично-літературні танцювальні вечори на користь нужденним учням миколаївського середнього механіко-технічного училища. На подібні заходи запрошувалися відомі миколаївські виконавці та колективи. Наприклад, при організації вокально-літературно-танцювального вечора 27 жовтня 1907 р. був запрошений хор товариства «Просвіта» [7].

Миколаївське Морське зібрання сприяло розвитку та діяльності аматорського театрального мистецтва. 15 грудня 1906 р. на сцені Зимового Морського зібрання відбувся аматорський спектакль «Блискавка вдарила», «Вспішка домашнього очага» та живі картини: «Побачення», «Прощальний привіт», «Смерть Клеопатри». Після всього відбулися танці [5].

Неодноразово сцени Морського зібрання ставали місцем для гастрольних виступів відомих артистів, під час яких миколаївський слухач мав можливість ознайомитися з творами української, російської та західноєвропейської класики. Так, 20 червня 1881 р. на сцені Зимового Морського зібрання відбувся Народний концерт, підготовлений М.А. Римським-Корсаковим. Захід пройшов на користь трьох товариств: Червоного Хреста, Спасіння на водах та Благодійного [1, с. 54]. Зважаючи на успіх концерту, наступного дня його знову повторили [1, с.56].

Ще, в рамках своїх гастрольних виступів, на сценах Морського зібрання 8, 11 січня 1881 р. відбувся концерт фінської співачки, артистки Московського Великого театру Альми Фострем та піаністки з Петербургу Аделаїди Гіппіус [1, с.68], а 13 листопада 1899 р. відбувся концерт випускниці Санкт-Петербурзької

консерваторії зі званням вільного художника А. Кнорре за участю Є. Мілевської, Л. Щедрина, А. Натанзон й А. Гайсинського [1, с.18].

23 березня 1897 р. на сцені Зимового Морського зібрання відбувся симфонічний концерт в якому уперше миколаївський слухач почув уривки з опери «Катерина» М. Аркаса [11, с.482].

Слід зазначити, що сцени Морського зібрання слугували не лише для розважальних заходів, часто там проводили лекції видатні флотоводці: П. Нахімов, М. Лазарєв, Ф. Беллінсгаузер, А. Грейг, М. Лазарєв, Г. Бутаков, М. Аркас; вчений, флотоводець й суднобудівник С. Макаров. В стінах Зимового Морського зібрання розташовувалися школи музикантів й співаків, юнкерські класи, працювала велика бібліотека тощо [18].

Отже, на основі невеликого дослідження, зробленого в статті, можна дійти висновку, що Миколаївське Морське зібрання – це одна із найдавніших організацій в місті, яка зіграла помітну роль у формуванні дозвіллевого простору не лише військовослужбовців Чорноморського флоту, а й усього Миколаєва. Діяльність Миколаївського морського зібрання є цікавою сторінкою в історії культури Миколаївщини кінця ХІХ – початку ХХ ст. і потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Ковалева, О.Ф. Очерки истории культуры Южного Прибужья. От истоков и до начала XX века./О.Ф. Ковалева, В.П. Чистов. - Кн. 1. – Николаев: Тетра, 2001. – 239 с.
2. Крючков Ю.С. Старый Николаев: топонимический словарь – справочник /Ю.С. Крючков. – Николаев, 2008. – 350.
3. Максимовська, Н. О. Соціально-педагогічні умови вдосконалення регіонального дозвіллевого простору в процесі анімаційної діяльності / Н.О. Максимовська // Соціальна педагогіка: теорія та практика : Методичний журнал. - 2013. - N 1. - С. 10-16.
4. Николаевская газета (объявление). – 1906. – 17. лист. - № 261. – С. 1.
5. Николаевская газета (объявление). – 1906. – 13. груд. - № 281. – С. 1.
6. Николаевская газета (объявление). – 1906. – 24. груд. - № 291. – С. 1.
7. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 26. лист. - № 534. – С. 1.
8. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 7 лист. - № 544. – С. 1.
9. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 6 груд. - № 568. – С. 1.
10. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 25. груд. - № 583. – С. 1.
11. Сикваров А.Н. Рожденный флотом – Николаев: Варт, 2009. – 503с.
12. Сикваров, А.Н. Честь имею /А.Н. Сикваров// Южная правда. – 2005. – 19 июля. – №76. – С.4.
13. Сирый, С.П. Санкт-Петербургское Морское собрание. 1910-2010: история и современность/ С.П. Сирый. – Сп/П.: Санкт-Петербургское Морское собрание, 2010. – 81 с.
14. Тонковид, В. Дом офицеров флота: начало второго рождения/В. Тонковид// Вечерний Николаев. - 2010. – 18 ноября. - № 135. – С.4
15. И строились лодки, и лодки звались..: Яхтсмены давно живут в Николаеве / В. Головченко // День: ежедневная всеукраинская газета № 28-29. - 17 февраля 2012 г. – Режим доступа <http://www.day.kiev.ua/223899>.